

СЕКЦІЯ 1 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.0:061.5

Кравець І.В.
студентка

Одеського національного економічного університету

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

У статті досліджено стан і тенденції зовнішньоторговельної діяльності України. Автором проаналізовано показники зовнішньої торгівлі України. Було досліджено проблеми системного характеру, пов'язані із забезпеченням зовнішньоторговельної безпеки в умовах політичної і економічної криз, що переживає Україна, а також розроблено напрями подолання наявних проблем у зовнішньоторговельній сфері.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, показники, безпека, напрями, політична та економічна кризи.

Кравець І.В. СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ

В статье исследованы состояние и тенденции внешнеторговой деятельности Украины. Автором проанализированы показатели внешней торговли Украины. Были исследованы проблемы системного характера, связанные с обеспечением внешнеторговой безопасности в условиях политического и экономического кризисов, которые переживает Украина, а также разработаны направления преодоления имеющихся проблем во внешнеторговой сфере.

Ключевые слова: внешнеторговая деятельность, показатели, безопасность, направления, политический и экономический кризисы.

Kravets I.V. STATUS AND TRENDS OF UKRAINE FOREIGN TRADE ACTIVITY

The status and trends of foreign trade activity of Ukraine were discovered. The author analyzed the index of foreign trade of Ukraine. The systemic nature of the problems linked with providing security in terms of foreign political and economic crises, which Ukraine is experiencing now, was investigated. Also the directions to overcome the existing problems in the foreign trade were developed.

Keywords: foreign trade activity, performance, security, directions, political and economic crisis.

Постановка проблеми. Зовнішньоторговельна діяльність по праву є однією з основних складових зовнішньоекономічних зв'язків держави. Вона відіграє вирішальну роль в умовах посилення інтеграційних процесів, забезпечуючи передумови активного розвитку підприємств. Водночас зовнішньоторговельна діяльність підприємств сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, залученню іноземних інвестицій, формуванню економіки відкритого типу. Тому аналіз тенденцій та змін у сфері зовнішньої торгівлі важливий для прийняття ефективних управлінських рішень та внесення обґрунтованих коректив в економічну політику держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні особливості зовнішньоекономічної діяльності, основні проблеми та перспективи розвитку досліджують такі вітчизняні вчені, як Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, В.В. Ковалевський, Л.М. Черчик. Сучасний стан, проблеми і тенденції зовнішньоторговельної діяльності країни аналізують Л.Т. Вишинська, О.В. Генералов, І.М. Севрук, В.В. Дячек та інші вчені. Серед останніх наукових публікацій варто відзначити насамперед колективний підручник за редакцією Ю.Г. Козака, Т. Спорака, Е. Молендовського, в якому науковці зазначають, що міжнародна торгівля є однією з основних рушійних сил економічного розвитку, а також сукупністю зовнішньої торгівлі товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці всіх країн світу [1, с. 11]. Суттєве значення міжнародної торгівлі підтверджується тим, що нині жодна країна не може обійтися без зовнішньої торгівлі. Усі країни так чи інакше залежать від неї [1, с. 40]. Т.Л. Вишинська, О.В. Генералов, І.М. Севрук, досліджуючи сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами

в Україні, звертають увагу на те, що саме міжнародна торгівля як форма міжнародних економічних відносин є складовою врівноваженого економічного розвитку суспільства, сприяє посиленню конкурентоспроможності національної економіки, підвищує рівень життя населення та забезпечує найповніше задоволення його потреб [4, с. 41].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковим напрацюванням учених щодо теоретичних і практичних питань зовнішньоторговельної діяльності, розуміємо, що існує потреба у вивченні новітніх тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі товарами і послугами в Україні та визначенні проблем розвитку зовнішньоторговельних відносин.

Мета статті полягає у проведенні аналізу тенденцій та дослідженні проблеми розвитку зовнішньоторговельної сфери України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна нині здійснює зовнішньоторговельні операції з партнерами із понад 200 країн світу (у 2015 р. їх налічувалося 217). Обсяг експорту товарів та послуг України у 2015 р. становив 46,7 млрд. дол. США, імпорту – 42,6 млрд. дол. Порівняно із 2014 р. експорт скоротився на 27,2%, імпорт – на 29,9%. Суттєві коливання у вартісних та фізичних обсягах експорту та імпорту товарів і послуг засвідчують нестабільність наявної моделі зовнішньоекономічної діяльності та її значну чутливість до впливу екзогенних та ендогенних чинників (табл. 1).

Динаміка зовнішньоторговельного балансу, що простежується у більш глибокому часовому періоді, підтверджує відсутність стійких тенденцій у сфері зовнішньоторговельної діяльності України.

Таблиця 1

Показники зовнішньої торгівлі України за період 2008–2015 рр.

Рік	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Індекс фізичного обсягу (Ласпейреса)		Індекс цін (Пааше)		Індекс умов торгівлі	
				млрд. дол. США			експорт	імпорт	експорт
2008	170,7	78,8	92,0	110,5	114,9	123	122,8	96,2	100,1
2009	99,9	49,3	50,6	81	53,5	73,2	99,2	151,3	73,8
2010	127,9	62,1	65,8	103,2	113,1	126	118,1	91,2	106,7
2011	168,2	80,9	87,2	106	112,8	125,6	120,6	94,0	104,1
2012	170,7	80,9	89,8	102,6	93,4	98,1	110,2	109,8	89
2013	158,2	74,8	83,3	92,2	89,6	101	101,3	102,9	99,8
2014	124,9	64,1	60,8	92,1	74,4	94,8	98,3	123,8	96,4
2015	89,2	46,7	42,6	86,0	76,7	82,3	89,8	112,1	91,6

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [9]

Зовнішньоторговельне сальдо після тривалого періоду утримання на позитивному рівні з 2006 р. змінилося на негативне. У 2014–2015 рр., в умовах значного падіння обсягів товарообігу, позитивне сальдо відновилося, проте це відбулося за рахунок скорочення імпорту більш високими темпами, ніж експорту (обсяги експорту у 2014 р. скоротилися на 14%, імпорту – на 27%). Індикатором інтенсивності міжнародних торговельних зв'язків України є зовнішньоторговельна квота. За аналізований період зовнішньоторговельна квота перевищила 100-відсоткову позначку у 2000, 2003, 2004 та 2011 рр. Слід відзначити, що відкритою вважається економіка країни, якщо її зовнішньоторговельна квота перевищує 25% (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка зовнішньоторговельного сальдо, експортної, імпортної та зовнішньоторговельної квот України за період 1996–2015 рр. (за 2010–2014 рр. наведено дані без урахування території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя)

Рік	Сальдо зовнішньої торгівлі, млн. дол. США	Експортна квота, %	Імпортна квота, %	Зовнішньоторговельна квота, %
1996	339,5	42,9	42,2	85,1
1997	424,0	37,8	36,9	74,8
1998	350,7	39,3	38,5	77,7
1999	2 236,2	48,1	41,0	89,2
2000	2 952,4	57,8	48,3	106,1
2001	2 886,5	52,1	44,5	96,6
2002	3 844,0	51,9	42,9	94,8
2003	2 836,7	54,5	48,8	103,3
2004	6 918,6	58,5	47,9	106,4
2005	1 291,8	46,9	45,4	92,2
2006	-2 884,5	42,6	45,2	87,8
2007	-7 263,6	40,9	46,0	86,8
2008	-13 294,7	43,7	51,1	94,8
2009	-1 312,6	42,1	43,2	85,2
2010	-3 628,4	46,3	48,5	94,8
2011	-6 290,6	50,3	54,4	104,7
2012	-8 878,8	46,8	51,9	98,6
2013	-8 514,2	41,5	45,9	87,4
2014	-3 356,2	50,0	46,4	96,4
2015	-4 064,5	51,3	47,2	98,5

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [9]

В обсязі експортно-імпортних операцій України найбільша частка належить торгівлі товарами. Зокрема, частка товарів у загальному експорті перевищує 80%, а в імпорті складає майже 90%. За період 1996–2015 рр. вартісний обсяг експорту товарів збільшився в 2,7 рази, а послуг – у 2 рази. Найбільш динамічно експорт товарів розвивався у 2000, 2003–2004, 2007–2008, 2011–2012 рр., послуг – у 2004–2008, 2010–2011 рр. За весь досліджуваний період частка послуг у загальному експорті скоротилася від 25% у 1996 р. до 20% у 2015 р. (рис. 1).

Структурні параметри товарного експорту України не відповідають сучасним тенденціям світового розвитку, демонструючи низьку конкурентоспроможність вітчизняних товарів з високою доданою вартістю на зовнішніх ринках.

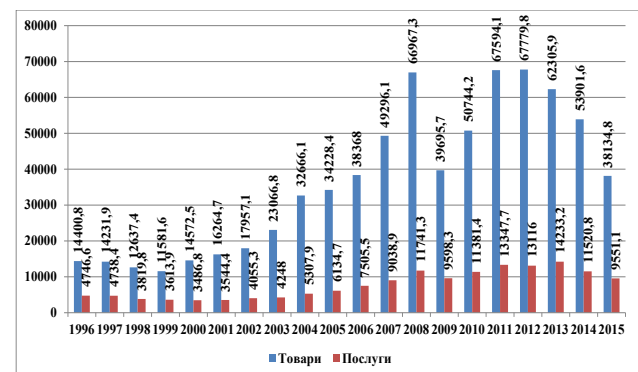

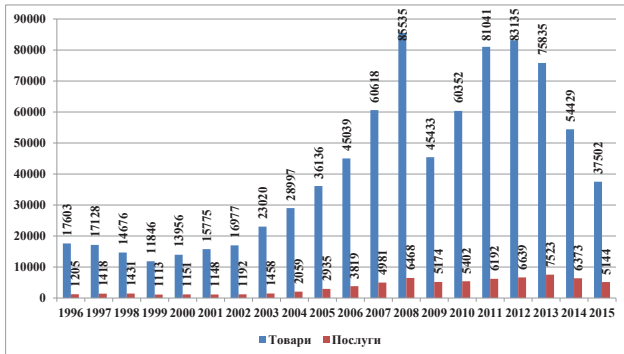
Рис. 1. Динаміка експорту товарів та послуг з України, млн. дол. США (за 2010–2015 рр. наведено дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя)

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [9]

У 2015 р. серед країн-партнерів найбільше експортувалися товари до Російської Федерації – 12,7%, Туреччини – 7,3%, Китаю – 6,3%, Єгипту – 5,5%, Італії – 5,2%, Польщі – 5,2%, Індії – 3,8% та Німеччини – 3,5%. Експорт товарів до країн Європейського Союзу становив 13 017,5 млн. дол., або 34,1% від загального обсягу експорту, та зменшився порівняно з 2014 р. на 23,4%. Основу товарної структури українського експорту складали недорогі метали та вироби з них (24,8%), продукти рослинного походження (20,9%), механічні та електричні машини (10,3%), жири та олії тваринного або рослинного походження (8,7%), мінеральні продукти (8,1%) готові харчові продукти (6,5%) та продукція

хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (5,6%) [9].

Темпи зростання імпорту товарів та послуг мають дещо іншу динаміку. Так, обсяг імпорту товарів у 2015 р. порівняно з 1996 р. збільшився у 2,1 рази, послуг – у 4,3 рази. Зростання імпорту послуг відбувалося більш інтенсивними темпами, ніж товарів, протягом всього досліджуваного періоду (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка імпорту товарів та послуг до України, млн. дол. США (за 2010–2015рр. наведено дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя)

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [9]

У 2015 р. найбільші імпортерні поставки товарів надходили з Російської Федерації – 20,0%, Німеччини – 10,4%, Китаю – 10,1%, Білорусі – 6,5%, Польщі – 6,2%, Угорщини – 4,1% та США – 3,9%. Імпорт товарів із країн Європейського Союзу становив 15 343,8 млн. дол., або 40,9% від загального обсягу, та зменшився порівняно з 2014 р. на 27,2%. Мінеральні продукти склали 31,2% від обсягу вартості імпорту, механічні та електричні машини – 16,7%, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 13,3%, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 7,1%, недорогі метали та вироби з них – 5,3%, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 4,7%, готові харчові продукти – 4,3% [9].

В умовах політичної і економічної криз, що переживає Україна, гостро окреслилися накопичені за попередні роки проблеми системного характеру, пов'язані із забезпеченням зовнішньоторговельної безпеки, до яких слід віднести:

– гальмування процесів структурної перебудови вітчизняної економіки, високий рівень імпортозалежності та значну технологічну відсталість виробничо-промислового комплексу, що унеможливує стратегічне позиціонування вітчизняних виробників на зовнішніх ринках товарів та послуг згідно з національними інтересами;

– високий рівень товарної концентрації експортно-імпортерних операцій, що зумовлює високу чутливість економічної системи навіть до незначних коливань кон'юнктури зовнішніх ринків;

– деформації товарної структури імпорту та експорту, а також їх незбалансованість, що свідчить про необхідність невідкладних кроків щодо формування цільової системи заходів державного регулювання та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності для подолання накопичених економічних проблем держави загалом [5, с. 57].

Висновки. Розвиток зовнішньоторговельної сфери України відбувається досить динамічно. Негативний вплив чинять нестабільна політична ситуація в Україні, високий рівень корупції й недовіри до держави як гаранта виконання угод та контрактів, неформальні відносини між органами державної влади й бізнесом, лобювання інтересів олігархічних кланів. Вітчизняна зовнішньоторговельна сфера через свою недосконалість не здатна адекватно реагувати на наявні потужні внутрішні та зовнішні виклики, що генерує вагомі загрози економічній безпеці держави. Проблема гальмування темпів зовнішньої торгівлі нині є особливо актуальною на тлі закриття російського ринку.

Подолання наявних проблем у зовнішньоторговельній сфері має бути забезпечене за допомогою створення сприятливих умов для реалізації національних інтересів у сфері зовнішньої торгівлі. Відповідно, основним завданням уряду сьогодні є активізація своїх заходів щодо підтримки українських підприємців-експортерів з метою припинення падіння темпів зовнішньоторговельної діяльності, яке надалі може виявитися набагато вищим.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міжнародна торгівля : [підручник] / [за ред. Ю.Г. Козака, Т. Спорека, Е. Молендовського] ; 5-те вид., перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 272 с.
2. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні особливості функціонування та аналізу розвитку : [монографія] / [Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, Т.В. Батанова]. – О. : ONEU, 2012. – 182 с.
3. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон : [монографія] / [Ю.Г. Козак, Н.В. Притула, О.А. Єрмакова та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 240 с.
4. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні / [Л.Т. Вишинська, О.В. Генералов, І.М. Севрук] // Science Rise. – 2015. – № 3 (3). – С. 41–45.
5. Власюк Т.О. Стан і тенденції зовнішньоторговельної діяльності країни: виклики для економічної безпеки та способи їх подолання / Т.О. Власюк // Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка. – 2015. – № 4. – С. 48–58.
6. Дячек В.В. Зовнішня торгівля товарами підприємств України: статистичний огляд та можливі шляхи розвитку / В.В. Дячек // Бізнес Інформ. – 2014. – № 1. – С. 11–19.
7. Міжнародна торгівля : [навч. посібник] / [Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, Н.В. Притула та інші]. – 5-те вид., перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 272 с.
8. Черчик Л.М. Основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств України / Л.М. Черчик // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 2. – С. 21–26.
9. Державна служба статистики України / Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Проблеми корегування структурних диспропорцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності регіонів України / [М.О. Гусева, Ю.В. Підлипний, О.І. Шевчук] // Международный научный журнал. – 2016. – № 2. – С. 102–106.